

Małgorzata Leśniak-Johann

Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu

ZNACZENIE TURYSTYKI JAKO CZYNNIKA KONKURENCYJNOŚCI POGRANICZA DOLNOŚLĄSKO-SAKSOŃSKIEGO. ANALIZA I OCENA PRZY WYKORZYSTANIU METODY HELLWIGA *

Streszczenie: Celem referatu jest ocena znaczenia turystyki jako czynnika konkurencyjności obszarów pogranicza dolnośląsko-saksońskiego. Analizy dokonano przy wykorzystaniu metody Hellwiga dla 2008 r. Za obszar pogranicza dolnośląsko-saksońskiego przyjęto województwa dolnośląskie oraz Saksonię, analizy dokonano na poziomie powiatów. Przy określeniu pozycji konkurencyjnej dolnośląskich i saksońskich powiatów uwzględniono czynniki ekonomiczne (poziom przedsiębiorczości, rynek pracy), demograficzne, jakość życia oraz poziom rozwój turystyki. Turystyka, jako czynnik konkurencyjności na pograniczu dolnośląsko-saksońskim, odgrywa większą rolę w powiatach niemieckich niż polskich.

Słowa kluczowe: region, konkurencja w turystyce, metody pomiaru konkurencyjności.

1. Wstęp

Wraz z postępowaniem procesów globalizacji rośnie znaczenie konkurencyjności regionów. W niniejszej pracy podjęto problematykę konkurencyjności układów terytorialnych. Celem referatu jest ocena znaczenia turystyki jako czynnika konkurencyjności obszarów pogranicza dolnośląsko-saksońskiego. Analizy dokonano przy wykorzystaniu metody Hellwiga dla 2008 r.

Za obszar pogranicza dolnośląsko-saksońskiego przyjęto województwa dolnośląskie oraz Wolny Kraj Związkowy Saksonię; analizy dokonano na poziomie powiatów.

Przy określeniu pozycji konkurencyjnej dolnośląskich i saksońskich powiatów uwzględniono czynniki ekonomiczne (poziom przedsiębiorczości, rynek pracy), demograficzne, jakość życia oraz poziom rozwój turystyki.

Zasadność rozpatrywania turystyki jako czynnika konkurencyjności na pograniczu dolnośląsko-saksońskim jest pochodną prowadzonych badań nad problematy-

* Praca naukowa finansowana ze środków na naukę w latach 2009-2011 jako projekt badawczy Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego nr 4299/PB/IGRR/09 pt.: „Kształtowanie relacji współpracy i konkurencji na obszarze pogranicza polsko-niemieckiego w procesie integracji europejskiej”.

ką konkurencyjności, z których wynika, że różnorodne i bogate walory turystyczne są postrzegane jako jeden z ważniejszych czynników rozwoju, a w najbliższych latach rozwój turystyki traktowany jest priorytetowo przez większą część powiatów i gmin na pograniczu [Leśniak 2006, s. 172].

2. Pojęcie i czynniki determinujące konkurencyjność terytorialną

Pojęcie konkurencyjności regionów jest pojęciem wtórnym, a jednocześnie nieco szerszym wobec konkurencyjności gospodarki, a znacznie szerszym w stosunku do pojęcia konkurencyjności przedsiębiorstw.

Tabela 1. Czynniki konkurencyjności terytorialnej

Rodzaj czynników	Przykłady
1	2
Renta położenia	<ul style="list-style-type: none"> – położenie w pobliżu międzynarodowych szlaków komunikacyjnych (TINA, TEN) – centralne położenie (dobra dostępność komunikacyjna) – położenie przygraniczne
Ekonomiczne	<ul style="list-style-type: none"> – zróżnicowana struktura sektorowa gospodarki – stopień powiązań zewnętrznych i wewnętrznych przedsiębiorstw – wysoki udział działalności usługowej w strukturze przedsiębiorstw – rozwój przedsiębiorczości (głównie MŚP), w tym z kapitałem zagranicznym – sytuacja na rynku pracy
Demograficzne	<ul style="list-style-type: none"> – struktura według płci i wieku – przyrost ludności w regionie, powiecie, gminie
Kapitał ludzki	<ul style="list-style-type: none"> – wykwalifikowana i wykształcona siła robocza – skłonność do kształcenia ustawicznego (lifelong learning) – wiedza i umiejętności ludzi
Kapitał społeczny	<ul style="list-style-type: none"> – skłonność ludności do zrzeszania się w różnego typu organizacjach – uczestnictwo bezpośrednie w podejmowaniu decyzji wyborczych w państwie – poczucie więzi i tożsamości regionalnej oraz lokalnej
Innowacyjność	<ul style="list-style-type: none"> – obecność instytucji B&R, jednostek szkolnictwa wyższego – zdolność do wytwarzania i absorpcji innowacji – powiązania aktorów w regionie (learning region)
Jakość otoczenia (środowiska) i rozwój turystyki	<ul style="list-style-type: none"> – zróżnicowanie krajobrazu – dobra jakość powietrza, wód, gleby – bogactwo lasów, obecność miejsc przyrody chronionej – obecność infrastruktury turystycznej o wysokim standardzie i jej wykorzystanie
Kulturowe	<ul style="list-style-type: none"> – kultywowanie tradycji, zwyczajów, wierzeń
Otoczenie biznesu	<ul style="list-style-type: none"> – obecność instytucji otoczenia biznesu (sekcja J i K) – organizacja targów, zwłaszcza międzynarodowych
Infrastruktura techniczna	<ul style="list-style-type: none"> – rozbudowa i dywersyfikacja sieci transportu (transport multimodalny: autostrady, koleje, rzeki, lotniska) i telekomunikacji – zainwestowanie w infrastrukturę „środowiskową” (wodociągi, kanalizacja, oczyszczalnie ścieków z uzdatnianiem wody)

Tabela 1, cd.

1	2
Infrastruktura społeczna	– sprawny system edukacji, sprawna sieć usługowa z zakresu ochrony zdrowia
Działalność samorządu lokalnego	– skłonność do zrzeszania się w związkach celowych, stowarzyszeniach, także transgranicznych – współpraca w ramach miast, gmin, regionów partnerskich – wpływ na rozwój lokalnej przedsiębiorczości, marketing terytorialny – dostępność instytucji publicznych – silne przywództwo
Sytuacja w kraju	– ogólna kondycja gospodarcza i społeczna, klimat polityczny – przyjęty model polityki regionalnej (finansowanie) i polityk sektorowych, finansów państwa
Międzynarodowe	– zobowiązania państwa wynikające z umów i przynależności do organizacji międzynarodowych – możliwość korzystania z funduszy zagranicznych (np. UE) – internacjonalizacja gospodarki

Źródło: [Leśniak 2006, s. 55].

Konkurencyjność regionów jest procesem przebiegającym w przestrzeni, a określa go jej struktura i organizacja (w tym struktura i organizacja gospodarki regionalnej).

Istnieje wiele definicji konkurencyjności regionalnej. W opracowaniu za konkurencyjność regionów przyjęto „osiągnięcie trwałego, rosnącego standardu stopy życiowej oraz poziomu zatrudnienia” [*Sixth Periodic...* 1999, s. 75] poprzez:

- osiągnięcie wysokiego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, który jest wyznacznikiem miejsca w rankingu obszarów konkurujących,
- wysoką atrakcyjność dla potencjalnych użytkowników regionu,
- długofalową zdolność sprostania międzyregionalnemu współzawodnictwu poprzez rozwój dziedzin, które to zapewnią (np. turystykę).

W badaniach przestrzennych poziom konkurencyjności regionu utożsamiany jest zazwyczaj z poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego. Na poziom konkurencyjności regionów wpływa wiele czynników. Ze względu na sferę działalności społeczno-gospodarczej podzielono je na czternaście grup (tab. 1).

Zmiana znaczenia poszczególnych czynników w rozwoju regionów widoczna jest szczególnie w ostatnich kilkudziesięciu latach, kiedy to na znaczeniu zyskują nowe czynniki o charakterze jakościowym, tj. efektywnościowe [Mikołajewicz 1998, s. 42], niedostrzegane do tej pory przez decydentów i badaczy.

3. Metoda pracy

Do realizacji postawionego celu badawczego wykorzystano jedną z metod odległości od wzorca – miarę rozwoju Hellwiga [Hellwig 1968, s. 307]. Procedura taksonomiczna obejmuje kilka etapów.

Pierwszy etap wymaga określenia charakteru każdej zmiennej w kontekście badanego zjawiska. Dokonano tego przez podział na stymulanty i destymulanty. Stymulantami są zmienne, których wysokie wartości są korzystne, natomiast niskie niekorzystne z punktu widzenia problemu badawczego.

W kolejnym kroku wartości oryginalne j -tej zmiennej poddano procedurze standaryzacji w i -tej jednostce, wykorzystując podstawowe charakterystyki zmiennych, tj. średnią arytmetyczną i odchylenie standardowe:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_j}{S_{xj}}, \quad i=1,2,\dots,n; j=1,2,\dots,m,$$

gdzie: x_{ij} – empiryczna wartość j -tej zmiennej w i -tej jednostce terytorialnej,
 \bar{x}_j – średnia arytmetyczna w rozkładzie zmiennej x_j ,
 S_{xj} – odchylenie standardowe w rozkładzie zmiennej x_j .

Taksonomiczny miernik rozwoju Hellwiga jest oparty na pojęciu wzorca, którym jest obiekt abstrakcyjny bądź realnie istniejący o zestandaryzowanych współrzędnych [Nowak 1990]. W niniejszej pracy wyznaczono implikowany wzorec rozwoju, gdzie dla stymulant jest to zestandaryzowana wartość maksymalna, dla destymulant zaś minimalna.

$$z_{oj} = \max_i (z_{ij}) \text{ jeżeli } j \in I (j= 1, 2, \dots, m),$$

$$z_{oj} = \min_i (z_{ij}) \text{ jeżeli } j \notin I.$$

Kolejno obliczono odległości (c_{i0}) pomiędzy poszczególnymi obiektami a jednostką wzorcową, wykorzystując metrykę odległości euklidesowej w formie:

$$c_{i0} = \sqrt{\sum_{j=1}^m (z_{ij} - z_{j0})^2} \text{ gdzie } i=1, 2, \dots, n.$$

Taksonomiczną miarę rozwoju Hellwiga (d_i) obliczono według formuły:

$$d_i = 1 - \frac{c_{i0}}{c_0} \text{ dla } i = 1, 2, \dots, n,$$

$$c_0 = \bar{c}_0 + 2S_0, \quad \bar{c}_0 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n c_{i0}, \quad S_0 = \sqrt{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (c_{i0} - \bar{c}_0)^2}.$$

Wartości taksonomicznej miary rozwoju mieszczą się w przedziale (0,1) dla $i=1, 2, \dots, n$. Im wartość wskaźnika jest bliższa 1, tym wyższym poziomem rozwoju charakteryzuje się jednostka. Mogą się pojawić również jednostki, dla których obliczona wartość miary syntetycznej przyjmuje wartości ujemne. Świadczy to o „patologicznym charakterze danej zmiennej w analizowanych zbiorze jednostek oraz zestawie opisujących ją atrybutów” [Ilnicki 2002, s. 188].

4. Dobór i weryfikacja zmiennych do analizy

Przy doborze cech wejściowych do analizy kierowano się kilkoma przesłankami, przede wszystkim:

- jak najbardziej trafnym opisem czynników konkurencyjności, specyficznych dla obszarów pogranicza dolnośląsko-saksońskiego,
- kryteriami zawartymi w przyjętej definicji konkurencyjności,
- dostępnością porównywalnego materiału statystycznego dla powiatów dolnośląskich i saksońskich.

W rezultacie macierz cech wejściowych składa się z 15 zmiennych charakteryzujących pięć sfer konkurencyjności: potencjał ludnościowy, poziom przedsiębiorczości, sytuację na rynku pracy, poziom życia oraz rozwój turystyki.

Nie spełniono warunku porównywalności danych statystycznych we wszystkich aspektach konkurencyjności. Wynika to przede wszystkim z różnic metodologicznych przy agregacji danych oraz odmiennych definicji podstawowych dla charakterystyk rynku pracy¹. Przy braku całkowitej porównywalności danych statystycznych zdecydowano się na sporządzenie dwóch oddzielnych analiz dla strony polskiej i niemieckiej.

Proces dyskryminacji cech, które przyjęto do dalszej analizy, przebiegał dwuetapowo. W pierwszym etapie sprawdzono, czy przyjęte wskaźniki różnicują zbiór jednostek przestrzennych, tzn. czy wykazują dużą zmienność (tab. 2). Ponieważ wszystkie wskaźniki cechują się przeciętnymi bądź bardzo wysokimi współczynnikami zmienności, brano je pod uwagę tylko przy eliminacji cech silnie ze sobą skorelowanych. W celu spełnienia wymogu rozłączności sprawdzono zakres informacji, jakie niesie każdy z przyjętych mierników. Dokonano tego poprzez analizę macierzy współczynników korelacji Pearsona. Próg graniczny dla współczynnika korelacji przyjęto na poziomie $r = 0,707$, w ten sposób redukcji poddano te zmienne, które wyjaśniają ponad 50% zmienności drugiej. W wyniku przeprowadzonej weryfikacji materiału statystycznego do analizy przyjęto 12 wskaźników cząstkowych, opisujących pięć sfer konkurencyjności obszarów pogranicza polsko-niemieckiego (tab. 2).

Poziom konkurencyjności obszarów na pograniczu dolnośląsko-saksońskim określono na podstawie ogólnej miary rozwoju Hellwiga, obejmującej wszystkie wcześniej przyjęte do analizy płaszczyzny. Porównania pozycji konkurencyjnej w skali pogranicze dolnośląskie – pogranicze saksońskie dokonano poprzez podział wartości uzyskanych wskaźników cząstkowych (potencjał ludnościowy, rynek pracy, turystyka, poziom przedsiębiorczości, poziom jakości życia) oraz miary rozwoju na cztery klasy homogeniczne (według metody naturalnych prześwitów Jenksa).

¹ Chociażby w definicji podstawowej bezrobotnego, gdzie po stronie niemieckiej za bezrobotną przyjmuje się osobę, która prócz spełnienia innych warunków wykonuje pracę krótkotrwałą (do 15 godzin w tygodniu).

Tabela 2. Współczynniki zmienności (V_x) zmiennych wejściowych dla przygranicza dolnośląskiego (PL) i saksońskiego (DE) 2008 r.

Sfera	Zmienna		Średnia (\bar{X})		Odchylenie standardowe (S_x)		Współczynnik zmienności $V_x = \frac{S_x}{ \bar{X} } \times 100$	
			DE	PL	DE	PL	DDE	PL
Potencjał ludnościowy	X1	gęstość zaludnienia	475,2	267,2	555,1	494,6	116,8	185,1
	X2	saldo migracji/1000 mieszkańców	-4,3	-0,5	6,3	4,3	147,7	900,3
	X3	przyrost naturalny/1000 mieszkańców	-3,9	-0,4	2,1	2,9	54,6	690,4
	X4	obciążenie ludnością starszą	37,6	17,7	2,8	2,3	7,4	13,1
Rynek pracy	X5	udział pracujących w usługach	68,2	45,8	7,9	11,5	11,6	25,2
	X6	stopa bezrobocia	14,3	13,1	1,7	5,5	12,3	42,1
	X7	udział bezrobotnych w wieku do 24 lat	11,4	18,3	1,4	4,4	12,7	24,3
Turystyka	X8	liczba miejsc noclegowych/1000 mieszkańców	27,7	17,1	13,6	45,6	49,0	266,7
	X9	wskaźnik wykorzystania miejsc noclegowych w obiektach zakwaterowania zbiorowego	35,8	27,8	6,9	11,1	19,3	40,0
	X10	przeciętna długość pobytu turysty	2,8	2,5	0,8	1,1	29,1	42,2
Poziom przedsiębiorczości	X11	wskaźnik przedsiębiorczości indywidualnej (jednostki osób fizycznych/1000 ludności w wieku produkcyjnym)	41,8	88,9	3,3	21,3	7,8	23,9
	X12	wskaźnik dużej przedsiębiorczości (krajowe spółki prawa handlowego/10 tys. ludności w wieku produkcyjnym)	68,5	70,9	12,4	40,2	18,1	56,7
Poziom jakości życia	X13	liczba lekarzy ogółem/10 000 ludności	32,9	14,5	10,0	7,2	30,4	49,4
	X14	przeciętna powierzchnia użytkowa w budownictwie wielorodzinnym	77,3	65,9	18,8	13,4	24,3	20,3
	X15	liczba mieszkań nowooddanych/1000 mieszkańców	0,9	4,0	0,2	3,6	27,3	91,1

Zacieniowano cechy, których nie przyjęto do dalszej analizy.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz LSA Sachsen.

5. Turystyka jako czynnik konkurencyjności pogranicza dolnośląsko-saksońskiego

Analiza korelacyjna wskazuje na częściowo odmienne znaczenie poszczególnych czynników w poziomie konkurencyjności pogranicza po stronie saksońskiej i dolnośląskiej (tab. 3). Dla pogranicza polskiego największe znaczenie ma potencjał ludnościowy ($r = 0,729$), poziom jakości życia ($r = 0,70$) oraz poziom przedsiębiorczości ($r = 0,50$). Jak widać, potencjał ludnościowy jest czynnikiem mającym znaczny wpływ na pozycję konkurencyjną regionu, w tym kontekście niepokojące są długookresowe prognozy ludnościowe, wskazujące na dalszy spadek liczby ludności, zwłaszcza w regionach o ukształtowanej strukturze depopulacyjnej (region sudecki).

Dla powiatów saksońskich czynnik ludnościowy ma mniejsze znaczenie ($r = 0,41$), co z pewnością w kontekście procesów ludnościowych zapoczątkowanych w latach 90. jest dobrą wiadomością.

Tabela 3. Poziom współzależności wskaźników cząstkowych oraz wskaźnika syntetycznego poziomu konkurencyjności dla obszarów pogranicza polsko-niemieckiego (współczynnik korelacji Pearsona)

Wskaźnik cząstkowy/zmienna	Ogólna miara rozwoju Hellwiga*	
	PL	DE
Ogólna miara rozwoju Hellwiga	1,00	1,00
Potencjał ludnościowy	0,76	0,41
Rynek pracy	0,45	-0,13
Poziom przedsiębiorczości	0,50	0,47
Poziom jakości życia	0,70	0,75
Turystyka	0,32	0,73
Liczba miejsc noclegowych/1000 mieszkańców	0,36	0,63
Wskaźnik wykorzystania miejsc noclegowych w obiektach zakwaterowania zbiorowego	0,28	0,70
Przeciętna długość pobytu turysty	-0,05	0,48

* Wskaźnik syntetyczny konkurencyjności obszarów pogranicza dolnośląsko-saksońskiego obliczono według procedury miary rozwoju Hellwiga.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz LSA Sachsen.

Wśród czynników w największym stopniu mających wpływ na poziom konkurencyjności powiatów saksońskich należy wskazać czynnik jakości życia mieszkańców ($r = 0,75$) oraz poziom rozwoju turystyki ($r = 0,73$).

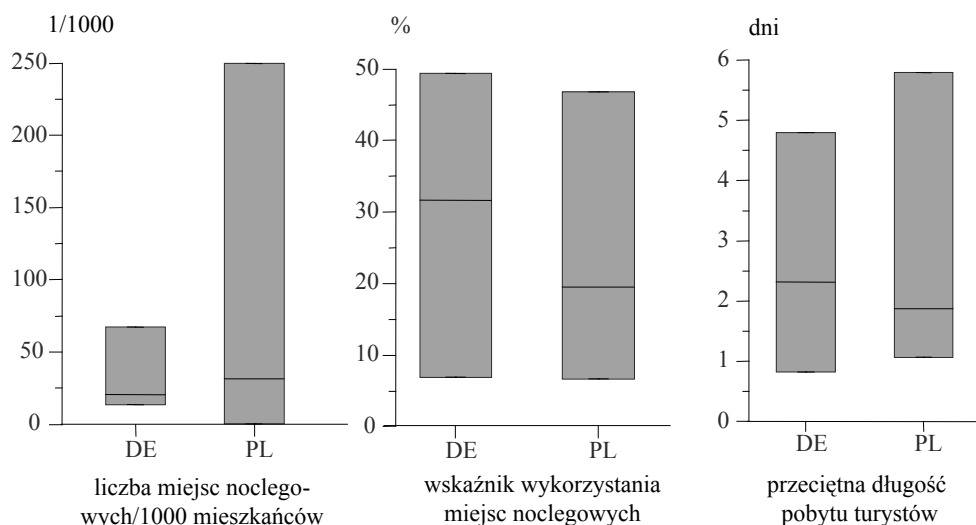
Z przeprowadzonej analizy wynika, że turystyka, jako czynnik konkurencyjności na pograniczu dolnośląsko-saksońskim, ma większe znaczenie w powiatach niemieckich niż polskich (tab. 3). Jeśli porówna się wyniki badań prowadzonych przez autorkę przed wejściem Polski do Unii Europejskiej, widać spadek znaczenia tego

czynnika po stronie dolnośląskiej oraz utrzymanie znaczenia dla powiatów saksońskich [Leśniak 2006, s. 115].

Warunkiem koniecznym rozwoju turystyki, obok walorów przyrodniczych, jest odpowiedni stopień zagospodarowania turystycznego, w tym zwłaszcza odpowiednia baza noclegowa, a także jej wykorzystanie.

Miarę cząstkową rozwoju turystyki określono na podstawie trzech wskaźników: wskaźnika funkcji turystycznej i stopnia wykorzystania miejsc noclegowych oraz wskaźnika długości pobytu turystów na obszarze.

Na podstawie przeprowadzonych analiz stwierdzono, że różny jest wpływ poszczególnych zmiennych na otrzymaną miarę cząstkową – rozwój turystyki po dolnośląskiej i saksońskiej stronie pogranicza. Dla części niemieckiej większe znaczenie ma wskaźnik wykorzystania miejsc noclegowych (wskaźnik korelacji z miarą cząstkową $r = 0,70$) oraz liczba miejsc noclegowych/1000 mieszkańców (wskaźnik funkcji turystycznej) ($r = 0,63$), natomiast w powiatach polskich to znaczenie jest dużo mniejsze i ogranicza się do wskaźnika funkcji turystycznej ($r = 0,36$) (tab. 3).

Rys. 1. Charakterystyka statystyczna zmiennych cząstkowej miary rozwoju Hellwiga – baza turystyczna dla pogranicza polskiego (PL) i niemieckiego (DE) w 2008 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS-u oraz LSA Sachsen.

Wartości dwóch pierwszych zmiennych (wskaźnik wykorzystania miejsc noclegowych oraz przeciętna długość pobytu turysty), tworzących miarę cząstkową – rozwój turystyki, są wyższe dla powiatów po zachodniej stronie Odry i Nysy Łużyckiej (rys. 1). Jedynie wartości wskaźnika funkcji turystycznej są wyższe w powiatach dolnośląskich, zarówno wartości średniej, jak i wartości maksymalne (dla powiatu jeleniogórskiego).

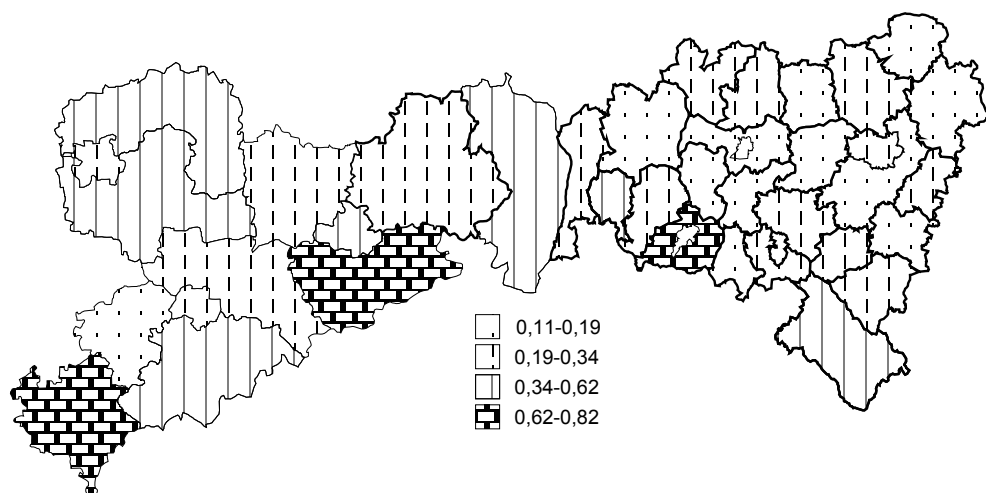
Z punktu widzenia konkurencyjności obszarów szczególnie ważny jest element wykorzystania bazy turystycznej, w tym zwłaszcza bazy noclegowej. W powiatach saksońskich poziom wykorzystania miejsc noclegowych średnio jest wyższy o 8%, natomiast rozstęp między wartościami minimalnymi i maksymalnymi jest podobny (rys. 1).

Przeciętnie długość pobytu turysty w powiatach saksońskich i dolnośląskich jest podobna (2,5 dnia w woj. dolnośląskim, 2,8 w Saksonii), natomiast pojedyncze destynacje dolnośląskie są w stanie zatrzymać odwiedzającego ponad 5 dni (powiat lubański, Wrocław).

6. Przestrzenne zróżnicowanie rozwoju turystyki na pograniczu dolnośląsko-saksońskim

Należy podkreślić, że różnorodne i bogate walory turystyczne są postrzegane jako jeden z ważniejszych czynników rozwoju, a w najbliższych latach rozwój turystyki traktowany będzie priorytetowo przez większą część powiatów i gmin na pograniczu [Leśniak 2006, s. 172].

Wartości większości zmiennych tworzących miarę cząstkową – rozwój turystyki przemawiają na korzyść obszarów po zachodniej stronie Odry i Nysy Łużyckiej, co widoczne jest także w rozkładzie przestrzennym (rys. 2).

Rys. 2. Miara rozwoju – rozwój turystyki² w powiatach pogranicza dolnośląsko-saksońskiego w 2008 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS-u oraz SLA Sachsen.

² Miarę cząstkową rozwój turystyki obliczono według algorytmu Hellwiga. Wartości miary mieszczą się w przedziale <0;1>, im bliższa 1 jest wartość, tym lepszy poziom rozwoju.

Na podstawie obliczonej miary rozwoju turystyki widoczne jest duże zróżnicowanie przestrzenne w poziomie rozwoju turystyki między powiatami dolnośląskimi i saksońskimi. Więcej obszarów rdzeniowych pod tym względem znajduje się w przygranicznych powiatach saksońskich. Są to przede wszystkim obszary tradycyjnych regionów turystycznych górskich powiatów południowej Saksonii (powiat Saechsische Schweiz-Osterzgebirge oraz Vogtlandkreis, a także nieco słabiej zagospodarowany Erzgebirgskreis).

Po stronie polskiej zasięg obszarów o najlepszej bazie turystycznej tylko w części pokrywa się z walorami przyrodniczymi. Świadczy to o niepełnym wykorzystaniu istniejących możliwości dla rozwoju turystyki.

Najlepszą pozycję posiada powiat jeleniogórski z bardzo dobrze rozwiniętą infrastrukturą turystyczną oraz nieco słabiej zagospodarowany powiat kłodzki, lubański i Wrocław. Pozostałe powiaty, mimo bardzo bogatych walorów turystycznych, są bardzo słabo zagospodarowane (rys. 2).

W bezpośrednim sąsiedztwie granicy (strefa przygraniczna) wyższy poziom rozwoju i wykorzystania bazy noclegowej widoczny jest w powiecie Goerlitz.

7. Wnioski

Na podstawie przeprowadzonych analiz materiału statystycznego sformułowano kilka wniosków.

Analiza korelacyjna wskazuje na częściowo odmienne znaczenie poszczególnych czynników w poziomie konkurencyjności pogranicza po stronie saksońskiej i dolnośląskiej. Przy czym dla pogranicza polskiego największe znaczenie ma potencjał ludnościowy, poziom jakości życia oraz poziom przedsiębiorczości. Po stronie niemieckiej najważniejszą determinantą jest jakość życia mieszkańców oraz poziom rozwoju turystyki.

Turystyka, jako czynnik konkurencyjności na pograniczu dolnośląsko-saksońskim, odgrywa większą rolę w powiatach niemieckich niż polskich. Porównując wyniki badań prowadzonych przez autorkę przed wejściem Polski do Unii Europejskiej, można zauważyć spadek znaczenia tego czynnika po stronie dolnośląskiej oraz utrzymanie znaczenia dla powiatów saksońskich.

Na podstawie przeprowadzonych analiz stwierdzono, że różny jest wpływ poszczególnych zmiennych na otrzymaną miarę cząstkową – rozwój turystyki po dolnośląskiej i saksońskiej stronie pogranicza. Dla części niemieckiej większe znaczenie ma wskaźnik wykorzystania miejsc noclegowych oraz liczba miejsc noclegowych/1000 mieszkańców, natomiast w powiatach polskich to znaczenie jest dużo mniejsze i ogranicza się do wskaźnika funkcji turystycznej.

Wartości dwóch pierwszych zmiennych (wskaźnik wykorzystania miejsc noclegowych oraz przeciętna długość pobytu turysty), tworzących miarę cząstkową – rozwój turystyki, przemawiają na korzyść obszarów po zachodniej stronie Odry i Nysy Łużyckiej. Jedynie wskaźnik funkcji turystycznej osiąga wyższe wartości

w powiatach dolnośląskich, zarówno wartości średniej, jak i wartości maksymalnych (dla powiatu jeleniogórskiego).

Więcej obszarów rdzeniowych pod kątem rozwoju turystyki znajduje się w przygranicznych powiatach saksońskich. Są to przede wszystkim obszary tradycyjnych regionów turystycznych, górskich powiatów południowej Saksonii (powiat Saechsische Schweiz-Osterzgebirge oraz Vogtlandkreis i nieco słabiej zagospodarowany Erzgebirgskreis).

Po stronie polskiej zasięg obszarów o najlepszej bazie turystycznej tylko w części pokrywa się z walorami przyrodniczymi. Świadczy to o niepełnym wykorzystaniu istniejących możliwości dla rozwoju turystyki.

Literatura

- Hellwig Z., *Zastosowanie metody taksonomicznej do typologicznego podziału krajów ze względu na poziom ich rozwoju oraz zasoby i strukturę wykwalifikowanych kadr*, „Przegląd Statystyczny” 1968, r. 15, z. 4, s. 307-327.
- Ilnicki D., *Próba określenia zmienności czasowej zjawisk przestrzennych metodami wzorcowymi – przykład metody Hellwiga*, [w:] H. Rogacki (red.), *Możliwości i ograniczenia zastosowań metod badawczych w geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarce przestrzennej*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, 2002, s. 185-195.
- Leśniak M., *Konkurencyjność obszarów pogranicza polsko-niemieckiego*, Uniwersytet Wrocławski, Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego, Zakład Zagospodarowania Przestrzennego, maszynopis pracy doktorskiej, Wrocław 2006, s. 226.
- Mikołajewicz Z., *Czynniki konkurencyjności rozwoju regionów*, [w:] R. Broszkiewicz (red.), *Konkurencyjność miast i regionów Polski Południowo-Zachodniej*, Wydawnictwo AE, Wrocław, 1998, s. 41-51.
- Nowak E., *Metody taksonomiczne w klasyfikacji obiektów społeczno-gospodarczych*, PAN, Komitet Statystyki i Ekonometrii, PWE, Warszawa 1990, s. 202.
- Sixth Periodic Report on the Social and Economic Situation and Development of the Regions of the European Union*, European Commission, Brussels 1999, s. 242.

SIGNIFICANCE OF TOURISM AS A FACTOR OF COMPETITIVENESS IN LOWER SILESIAN-SAXONY BORDERLANDS. ASSESSMENT BASED ON HELLWIG'S METHOD

Summary: The main aim of this paper is to show the significance of tourism as a factor of competitiveness of Lower Silesian-Saxony borderland in 2008 using Hellwig's method. The analysis was conducted at the level of counties (NUTS3 in Germany and LAU1 in Poland).

There were a few factors considered as competitiveness factors in the analysis: economy (the level of entrepreneurship, labour market), demography, the quality of life and tourism development. Tourism as a factor of competitiveness plays more significant role in the German counties than in Polish ones.